

□ EEN RIMPELING □

DOOR MARIA DE VRIES-VOGEL.

En open vind
Ik als mijn eigen
De woning wier beveiligd zwijgen
Me omvat als een verloren kind?
(BOUTENS, Stemmen).

I

P den breeden, hoogen dijkweg, die gebogen het glanzend watervlak volgt, komt zij langzaam aan. Haar slanke, blauwe gestalte wordt nauw merkbaar grooter; haar gang is zóó stil, dat het één beweging lijkt. Achter haar is zon, die het effen rivierwater doet glanzen in een mat wit; maar gouden lijnen geeft aan haar gestalte, een gouden schijn om haar blonde hoofd. Ze heeft haar handen ineen tegen haar borst; en ze ziet over het water naar de verre groene landen.

En al zie ik haar gezicht nog niet — dan alleen de bewogen ovaal — ik weet haar oogen nu groot en glanzend, met de felle zwarte pupil van eene, die leeft in het verleden, of van eene die zoo jong is als zij en leeft in de droomenwereld van haar toekomst.

Het is een wonder, zoo de mensch te zien naderen in het kind; het kind, dat mijn eigen kind is.... een geheel onbekende mensch die toch zoo eigen is. In de, nog zoo kort verleden tijden van haar moeilijken, hotsenden groei is zij mij zoo vertrouwd geweest met haar verzwegen strijd; en nu haar zieleleven vereffend is en haar slanke gestalte de lijnen gaat toonen van de jonge vrouw, is zij voor mij nog eens nieuw en bekoorlijk in haar heerlijke ontplooiing.

Zij komt nader, in denzelfden effen gang. Ze droomt, ze ziet mij niet. Ze weet wel, dat ik hier nog zit en wacht op haar — maar ze wilde het liever niet weten, omdat de droomen haar lokken.... en omdat zij, zij niet los wil laten....

Hoe lang nog zal ik haar zoo zien; dat ik alleen haar nog bespied; waar ik al zie, dat zijzelve mooi gaat worden en een belofte is.... voor een ander?

Beweegt ze de handen op haar borst? Ze klemt ze toch niet vast ineen?

Ze is bleek geworden en haar oogen glanzen donker; haar mond staat half open, en ik zie een angstige tegenstelling in de zonnige omlijning van haar ranke figuur en de wat droeve bleekheid van haar ontroerde gezichtje in schaduw.

Nu zit ze weer naast me. Haar wangen blozen weer, en haar oogen staren

open; een stralend blauw, als hadden ze nooit die donkere diepten. De ontroering die ze zocht of trachtte neer te strijden, toen ze me ontvlood op dezen nazomerdag, waarop we samen buiten zijn, — die ontroering mag ik niet weten.

Want ik begrijp die niet meer; ik ben immers oud geworden en voel die dingen anders.... En ze heeft gelijk! want ik zie van boven af heel bekende dingen; en zij ziet van onderen tegen het groote mysterie op....

Mijn lieve kind, is je ontroering al echt? Al zelve doorleefd? Roep je het op? Of zoek je het te vermeesteren?

Dan is de tijd wel gekomen, dat ik je vertellen ga van de dingen die voor mij bekend en vertrouwd zijn geworden. Moet ik je waarschuwen en je bewaren voor de vergissing, die ik beging?

Kind: ik zou je willen besparen het leed van mijn jeugd; maar.... al ontmoette je het als ik, het zou je anders schijnen. Wat eens een geweldige golfslag scheen, het is me nu een rimpeling. En jij zult er tegenop zien; en ik kijk, van een heuvel, naar een verren einder....

II

Was ik het zelf wel? Ik was nog zoo jong; zoo jong als zij nu.... ik was te jong. Ik was nog op school!

Dat jaar van mijn leven weet ik nog zoo goed; terwijl verder mijn moeilijke jeugd vergleden is in een eenvormige vaalheid. Het was zoo een vroolijk jaar.

We werkten hard. Al ging het leven zijn daagschen zwaren gang en eischte het van ons jonge menschen dag na dag en uur na uur. Ik weet nog, dat de winter was koud en lang; dat we holden om warm te worden, als we, in donker, 's morgens schoolgingen — de korte oogenblikken dat het lichaam zijn rechten eischte op de durende spanning van den geest. Soms voelden we ons wel geknot in onzen groei — we hadden geen enkel stil en rustig uur om gâ te slaan de eerste golvingen van wat wij zoo zuiver en echt, zoo jong en nieuw in ons wisten: het gevoelsleven was teruggedrongen in die duistere diepten, waarin we nog niet hadden leeren afdalen. Maar deerde het ons werkelijk in dien langen winter? Nauw voelden we die armoe, waar onze arbeid zooveel rijkdom bracht aan onzen geest.

Toen, ineens, was het er toch; de beroering dier stille diepten brak los uit de benauwenis en golfde over mijn heele wezen uit. En zoo stond ik op een middag, de lippen trillend, de wangen weggetrokken in een voelbaar bleek, — en ik wist niet wat het was! Niet, als anders, kon ik rustig gaan naar huis, en mijn aandacht verstillen in het werk. Ik vluchtte weg; naar buiten!

Het was een middag in de eerste lente, die, in stad, nog winter scheen.

De zon rood-goud op de stammen van de boomen, en door den groenen sluier van de takken heen: een waas zoo ijl, dat het nog wel wintersch bruin leek.

En dan de stilte, die voelen deed, dat er in mij nog nooit stilte was geweest.

Langzaam loopend, de hand aan de zacht-knerpende fiets, wist ik het: dat ik hier iets zocht, dat ik rust wou vinden, en die zelve grijpen moest. Niet in het werk, dat me af zou leiden om de emotie heen, maar eerst de oorzaak daarvan zoeken, en, — kennen.

En zoo gleden de daagsche dingen weg, en diep daaronder verhuld zag ik dat eene beeld — van wat zoo even nog was gebeurd. Hoe mijn oogen getrokken, gedwongen, gekluisterd waren door de felle donkere oogen van hem, — en ik peilde de zijne en we hielden elkanders blik vast — tot ik, mat, mij afwendde. En weer had ik het gezocht; aangetrokken tot wat ik zelf niet wilde — en ik had hem gezien, de oogen zacht en groot, verweg starend in een eendere bewogenheid; en een fijne blos was opgestegen over het verstrakt gelaat.

Maar dat....

Neen. Ik wilde niet.

De stilte dwong mij. Wist ik dat niet allang? En toch was het zoo nieuw. De lente was immers gekomen! Ze straalde door het luchteblauw; ze had de takken al gesluiert!

Stap voor stap begon ze voorzichtig te naderen.

Lente! mijn lente! Het stroomde door me heen en ik stond stil en sloot de oogen....

Maar ik durfde niet!

Het was nog te jong, nog te nieuw. En weg vluchtte ik, zooals ik gekomen was: bevend voor mijzelf. In de diepten daalde het neer en ik dekde het schuchter weg — hervond mijzelf eerst in den zwaren gang van alledag..

Van dien dag af ging ik door mijn meisjesleven met een rijk geheim.

Elke morgen begon, blijde en frisch, met de verwachting. Want elken dag zag ik hem weer. Ik zocht hem niet; mijn heimlijk hopen ging schuil en ik meed hem. Als hij naar me toekwam, trachtte ik weg te glijden achter een ander. En als we samen alleen waren — wat gebeurde dat vaak! ontdeek ik de bekoring en vluchtte.

Dan zocht ik naar iets om 't oplaaiend gevoel te onderdrukken; en toen ik geleerd had, dat daar geen middel voor was, begon ik het te verwerken in indrukken van buiten; ik zocht kunst, en dat stilde de jaging, die het onbegrepene mij gaf.

Er was een plaat, naar een beeldwerk, dat, in dien tijd vlak bij mijn plaats hing. Wanneer de onrust in me bruiste, dan wendde ik mij graag daarheen. Het was de slapende Ariadne. Een gave innigheid in het stille

gelaat, dat achter geloken oogen te droomen scheen van onzegbare heerlijkheid; terwijl achter het jonge voorhoofd de ziel al schijnt te weten, dat dit voor eeuwig voorbij is. Later zou ik het zelve zien; in de uitdrukking van een verheerlijkten blik, in oogen, die vooruitzien naar een strijd, die door den geest nog ongeweten is....

En thuis, in de oogenblikken van vrijheid, die ik mijzelf nu nam, greep ik naar gedichten, waarvan de vorm me al geboeid en betooverd had, nog voor ik den inhoud begrijpen kon — las en herlas ik ze weer. En nog eens was De Kleine Johannes mij de bode, die hij al was voor zoo menig ontwakend menschenkind....

Plato vooral kon mij toen rust geven, want nog andere vragen waren gerezen, en een nieuwe strijd greep mij in uren, waarin de jonge emotie was neergestreden, aan.

Het vorig jaar had ik in een sleur van effen denken zonder doordringen, mijn belijdenis afgelegd. En dat was mij nu als een vernedering; ik kon de plotselinge stijging van mijn godsbegrip niet volgen; ik kon God niet vinden, en zoo dacht ik — dat ik God niet meer noodig had. Dan leerde Plato mij op die nieuwe wegen; maar ik bleef lang staan voor het eerste begin, want zelden was mijn teer geheim uit mijn gedachten.

Het scheen mij toe, alsof mijn leven gerezen was op een ander plan; vanwaar ik vaag vermoede dingen plots kon overzien. Ik kon het werk beter doen; ik begreep sneller, en door alles droeg mij het besef, dat ik niet alleen was.

Werd de reden van dien plotselingen innerlijken groei opgemerkt door anderen? Ik weet het niet. Wel dacht ik, dat hij het wist. Want nu gaf ik vaak hem zijn fellen blik terug met zulk een innigheid, dat dit hem boeien moest, al was ik een vreemde geweest. Zijn houding jegens mij was eerbiedig en genegen; dikwijls steunde hij mij in de dagelijksche dingen en ik ervoer zijn krachtige hulp als een nieuwe bekoring. Bij samenspraken in tooneelstukken of gedichten werden wij vaak aan 't woord gelaten; en het was verwonderlijk hoe goed dat altijd ging: ik geloof dat alles goed ging in dien tijd. Het was mij als liep ik in de stille omstraling van een effen, glanzend licht.

Ons schooljaar liep ten einde; en wij deden, gezamenlijk, ons examen. Mijn pen vloog, mijn gedachten vlogen: het waren de laatste dagen van ons samenzijn.

Dikwijls spraken wij elkaar in dien ongewonen tijd als trouwe kameraden. Ik had het gevoel in de zon te staan en voort te loopen naar een zwarte schaduw — en dat ik de oogen sluiten moest voor zooveel zon!

Dan een roes van opwinding; vol makkers, vol vreemden. In de stuwende menigte van lachen en juichen raakten wij van elkander; wij gingen 't ge-

bouw uit, en ik zag hem nog even over de hoofden der anderen. Hij zag nog om, terwijl ik, turend naar den afstand, die al grooter werd, nog eenmaal zijn oogen zocht....

En ik was in de zwarte schaduw. Trillend van opwinding zocht ik mijn rust in het ouderlijk huis; maar toen ik den drempel overschreed, scheen alles me anders geworden. Moeheid en vreugde vielen op mij neer; maar vreemd was daar het nieuwe gevoel, dat elk voorwerp, elke hoek ongekend deed schijnen en de gansche atmosfeer mij deed voorkomen als gevangen in de banden van een onvermoed leed. De dagen kwamen traag en gingen in oneindige leegte. Ik nam de gelukwenschen aan met een vage verwondering, dat ik nog blij kon zijn, als alles voorbij was.

Met loomen geest zat ik neer en trachtte na te denken over dingen, die niet daalden tot die duisternis. Mijn toekomstplannen, — vroeger zoo vaak beraamd — hielden nu mijn afdwalend denken bijeen. Er was immers, toch, een toekomst? Ik herhaalde ze uit gewoonte, want ze hadden de werkelijkheid voor mij verloren.

Mijn oude idealen? Ik wilde mij onafhankelijk maken immers, om een volkomen vrij mensch te worden, los van alle banden om geheel mijzelf te zijn?

Geheel mezelf te zijn! Het scheen me nu zoo weinig waard! Dat oude voelen en denken, in vroeger jaren met moeite veroverd, had zijn waarheid nu verloren. Bleeke kasplantjes, al verdrongen door de jonge plant, wiens zaad van elders was aangevlogen.

Dikwijls als ik in mijn stille kamer aan het raam zat en mijn oogen gaan liet in den zomerzwaren tuin, waar de boomen rondden in weelde en de rozenroken tot mij stegen met de geuren van frisch gras, meende ik in de loome stilte mijn eigen ziel te zien. En de hunkering naar het jonge verleden verdrong het verlangen, mijzelf te zijn. Nu bekende ik mij, dat ik had liefgekreken; en nu die zekerheid fel voor mij stond, was het zwaarste leed gebroken en ik zag nu die liefde als de eenige kracht die voortaan in mij werken zou.

En al weet ik nu, mijn eigen lieveling, dat deze liefde niets was dan een eerste rimpeling.... waar is het, en een heilige waarheid: dat het de liefde is, die het leven zijn waarde en zijn eenige waarde geeft!

III

De zomer ging.

Maar droomerijen op mijn kamer wilde ik niet meer lijden! Die tijd was nu voorbij. Ik reisde en zag de boeiende schoonheid van andere landen. De betoovering der Zuidelijke meren ontspande den druk van het leed. Ik

leerde te zien naar de zilverglanzen der maan op het nachtzwarde water, als een grillige glans, die voortaan ook op mijn duister zou spelen. Ik leerde te luisteren naar het geklots tegen rotsige oevers, dat het liefdeleed van zooveel geslachten heeft gewiegd en bekoord.

En dit weten deed een nieuwen weg opdoemen: de smart van 't onherroepelijke was niet meer, dan het verdriet der scheiding. In de lange wandelingen door het bloeiende land met zijn machtige bergen en de onaardsche glanzingen van sneeuwen kruinen ver daarachter — vond ik een nieuw genot: de mijmering over den liefdedroom. Met den blik naar achteren gericht koesterde ik mij in den weemoed van voorbije dingen.

De korte ontmoetingen, de dagelijksche omgang nam andere gestalten aan in de verte. Het was het allerbijzonderste, dat in ons was opgebloeid... en we hadden de teerheid, die tusschen ons was, gemeden als een al te broos geheim. Als we elkaar weer zagen....!

Zoo groeide ik in de bekentenis van een stille liefde, en.... ik wende mij aan de koesteringen van verbeelde innigheid. Voor den droom kwam dan, gelukkig weer, een wereld van daad. Een geheel nieuwe sfeer nam mij met den herfst op. Ik kreeg lessen en maakte allerlei nieuwe kennissen. Ik leefde meer aan den buitenkant. De lessen braken in mijn gedachten. Er was een horizon die openging. De techniek van het gekozen vak verbaasde mij; overmeesterde me weldra met den drang van zijn rede.... ik vond de rede kil, na al die zwoele verbeeldingen! Maar toch, ik liet er de idealen voor en oefende mijn geest in 't zuiver denken. Dat was de eerste stap in een bepaalden koers: ik leerde mijzelf meer in mijn macht te hebben; ik ontvluchtte de emotie niet meer, maar doorstond het met effen gelaat en koelgeopend oog.

Maar het was voor mij een harde leering. Mijn natuur was spontaan en warm; dien aard begroef ik. Want mijn plotselinge opwellingen gingen altijd uit naar hem, dien ik had liefgekreken; en mijn innigheid, door wil gebonden, was nog alleen voor hem. Alles wat liefde is en vriendschap, maar dat naast die liefde lag, stiet ik weg. In enkele maanden voltrok zich een groote, zij 't uiterlijke, verandering in een stugheid, die ik later slechts met moeite zou afleggen: een harde ironie, als had ik al zware teleurstellingen gedragen. Hoeveel leed ik hiermee mijn eigen omgeving, mijn vriendin en mijn zusters heb gedaan — peilen kan ik het niet, en mijn eenige troost is, dat mijn onbegrensde zelfzucht misschien haar noodzaak had. Vroeger had ik verkeerd in een kring van vroolijke en warme vriendschap; ik had het gezocht en het was me rijkelijk teruggegeven. Nu sloot ik mijn liefde voor mijn eigen omgeving af; slechts het werk nam me op. En ook daarin kon ik persoonlijke leiding niet meer verdragen!

Trotsch regelde ik alles alleen. Wat ik vaak mistastte! Maar ik verhulde de schade in stagen arbeid.

Het andere.

Ik drong het terug. Ik trachtte zelfs het denken eraan te beheerschen. Maar had ik al vroeger niet geleerd, dat elke dwang zich wreekt in wilder vrijheidsdrang? Nu trachtte ik te strijden met zwaarder wapenen.

Mijn nuchterder geest had het eerste liefdesverlangen in het felle licht der meedoogenlooze zelfkritiek geplaatst. Verliefdheid, dat was een lichamelijke vernedering!

De werkelijkheid had al iets vernederends. Want altijd hoopte ik. Wel was ik gewend dit voor mezelf te verhelen. Maar als ik dan plotseling de bekende gestalte zag — lang vooruit wist ik al dat hij het was! — dan stond het verwachten ineens in me op; het was of in mijn borst zich iets uitzette; het was een benauwing en een verruiming; ik klemde de lippen opeen. Het naderen was een beklemming en een ingehouden juichen.... dan lichtte hij even den hoed zonder me aan te zien. Wat wilde ik toch? Hij kon me toch niet opeens gaan aanspreken? Hij was beleefd en kalm. Uiterlijk althans. Maar hoe was ik uiterlijk? Als hij aan mijn gelaat moest zien wat mijn gedachten waren, dan was mijn houding eer geschikt om hem geheel te misleiden. Maar als je elkaar liefhad.... Kòn dat dan.... dat je elkaar niet begreep? Neen. Tusschen ons zou nooit een misverstand mogelijk zijn!

En dan, na een poos, kwam er weer zoo een ontmoeting, eene die feitelijk niets, niets beteekende.... een jonge man die rustig een kennis groet, en een meisje, dat haar ontroering verbergt onder een stijve hoofdbuiging. Maar mijn koude oogen, mijn wel al te kille groet gaven grooter afstand met vroeger, dan zijn eenvoudig, kalm gebaar.

Maar diep in me wreekte zich die spanning en in moedellooze oogenblikken brak de fantasie weer los. Na elke ontmoeting doorleefde ik dan het hoopvol verlangen; een vast vertrouwen op 't volgend weerzien, dat verklaard zou zijn in warmer licht.

Was ik — dacht ik soms — wel waardig, het groote te ontvangen? Ik was immers al zoo gelukkig met de kleine beetjes! Hij was nu student geworden. Het nieuwe leven zou op hem nog wel veel heftiger instormen dan op mij; het leven in Leiden, op zijn eenzame studeerkamer.... zijn nieuwe vrienden, zijn nieuw werk.... Ik had al gehoord, dat er veel meisjes waren, die ook colleges volgden, met de jongens in clubs omgingen.... was hij daar ook bij? Ik wist ook van andere, nog dreigender gevaren; maar dáárvoor was ik nooit bevreesd! Ik had een vertrouwen dat was als een geloof, dat, als hij was zooals ik het droomde, als hij voelde voor mij een heel klein beetje zooals ik voor hem.... dan zou hij door alles onberoerd heengaan.

En toch.... er knaagde iets: voelde hij het zoo?

En het was er toch geweest!

Toen gebeurde er iets.

Het was een koude winterdag. Er was geen sneeuw, er was alleen een wind, die joeg door de leege straten, die de ijzel dwarrelen deed over de grijze steenen, die gierde door de stramme takken.

Ik liep snel voort. De wind blies mij in den hals; ik trotseerde de beukende vlagen met achterovergericht hoofd. Voor me... daar kwam hij aan! We waren alleen in de straat. Het was, of alles in me stilstond van verwachting.

Hij naderde. Hij zag me aan. Zijn hoofd draaide af. Hij ging me rakelings langs. De blik vooruit. Star.

Mijn handen, in de mof, klemden ineens. Ik hief ze omhoog, en mijn mond rustte even in het weeke bont, dat een zachten kreun opnam en smoorde.

Wie kent den nood van den winter? Er stierf iets in mij weg.

De leegte in mij maakte me voor mezelf onkenbaar. Zoolang was dat eene hopen het levende deel van mijn ziel geweest en nu was dat alles ineens een doode plek; waarom slechts herinnering bloeien kon. Herinnering is een teere plant, die zich spiegelt in den killen vijver van het dood verleden. Maar zoo hevig was de kracht van het oude voelen geworden, dat de herinnering met steeds rijker ranken den dooden spiegel omgaf. Eindelijk zag ik niets dan dien vijver. Alleen het verleden leefde voor mij.

Keer op keer bezag ik het als in hout gesneden beeld van die laatste ontmoeting; tot ik zoover kwam, dat ik bij mezelve de schuld zocht en de aanleiding. Hoe had hij me leed kunnen doen! Er moest, na vroeger, iets veranderd zijn; want wat hij nu gaf, was vijandschap, was erger nog: minachting. Nog kon ik hem niets verwijten, kon ik niet moedig aanvaarden; en weldra sloop ik weer terug naar de oude, teergeliefde plek....

Dus wikte ik een verklaring. Er zou een misverstand zijn. Maar hoe kon er dan sedert onze laatste woorden een misverstand zijn, tusschen ons, die elkaar al sinds lang niet meer verstonden, niet eens meer hoorden zelfs? Toch, er kon iemand tusschen ons staan. Een nieuwe liefde bij hem? Of kon hij.... kòn hij zoo iets van mij verwachten?

Alsof een liefde, bij hem, een nieuwe liefde moest zijn! Werkelijken weerklank had ik toch nooit bij hem gevonden? Te lang had ik mij ingeleefd in mijn verlangen. Nieuwe uitvluchten verzoon ik. Was het niet mogelijk, dat er een brief verloren was gegaan? Een brief van hem aan mij.... waarop mijn stilzwijgen hem zou beledigd hebben; zoo, dat er voor hem een reden zou zijn, mij die belediging aan te doen! Of hij zou gehoord hebben van een anderen vriend, iemand met wien ik omging met de eenvoudige verzekerdheid van eene die volkomen onverschillig is voor het uiterlijke leven. Ik draaide de feiten om: niet ik genegeerd, maar hij. Verdacht hij mij van ontrouw? Zoo trachtte ik zijn ontrouw te ontgaan!

Langen tijd, o, al te lang, weefde ik een kleed van onwaarschijnlijkheden

om me heen; en verbeeldde me nog, dat die schamele troost me lief was!

Tot ineens.... dit schuilgaan mij walgde. Wat was dat voor lafhartig kruipen in de modder, speuren naar het spoor van een ouden voetstap! Al moest ik door het leven gaan met leege handen, ik mocht toch niet gaan met zoo leege ziel! En al wist ik voor dat verder leven nu nog geen weg, ik had mijn werk, en die weg is er een dien een ieder kan gaan. En het oogenblik kwam, waarop ik, aan het ziekbed van anderen, ontroerd mijn lot kon zegenen, dat het werk in al zijn volheid voor mij gelaten had.

En ik keerde terug tot mijn werk, verschrikt toen het me bleek, dat ik het maanden had laten rusten. Uiterlijk had ik, bijna machinaal, den schijn kunnen ophouden. Maar ik was ver ten achter. Het gold nu, mijzelve niet ook daarin te verachten. Was ik niet hard op weg een mislukking te worden.

Het was weer lente.... en ik kwam de lente door, omdat ik haar niet zag. Niet wilde zien. Alleen soms te voelen als een lauwen ademtucht, die onontkoombaar was en mij beknelde. Toch kon er iets van mijn zieleleven een uitweg vinden. Het vak had mijn liefde gekregen. Ik was er slechts met gedeelde belangstelling aan begonnen en zoo iets in het leven gehouden is door kleine brokjes, dan is het wel mijn studie geweest. Lang zou mijn liefde ervoor een halve blijven, maar dat was groot genoeg om de daagsche taak blijmoedig te aanvaarden. Ik wist het wel, dat ook dit een verschuilen was; maar het was toch waardiger dan mijn vroeger gedroom.

Dien zomer bleef ik doorwerken, geheel alleen in het ouderlijk huis, dat mij nu, zonder de benauwende oplettendheden van ouders en zusters, voor het eerst volkomen lief werd. Ik was er alleen in de lieve kamers met mijn geringe liefde, en ik kon ze mij denken met hen die mij nu het dierbaarst waren, zonder den last die ik in mijn overgevoeligheid van hen had ondervonden. Nog altijd herdenk ik mijn vroeger tehuis in het waas van dien weemoed. Want weemoed is al een berusting; het leert de dingen zien in schemerlicht; de lijnen zijn niet meer zoo scherp.

Maar de nieuwe herfst bracht nog beter zegen. Door een vernieuwing van mijn studie — ik had een examen gedaan — was een verandering van leertijd gewenscht. Wat mij aan leerjaren nog restte, zou ik volbrengen aan een academie. En ik ging weg, reisde naar de oude universiteitsstad waar ik, misschien, weer zou leeren hopen en zoo zou leeren leven. Want het was me wel duidelijk geworden, dat ik met mijn ervaringen.... zoo ernstig, dacht me, dat eene toch nog niet had geleerd: te leven.

Wel had ik gevoeld, dat in de drie wankelen jaren die nu voorbij waren, mij een grondslag had ontbroken. Zou ik het leeren dien te leggen? Ik moest dan wel eerst mijzelve zoeken!

IV

Toen ik er heenging, toen ik er was; wist ik het toen, dat die stad ook

de zijne was? Of had ik mijzelve zoo leeren versteken, dat zelfs de gedachte daaraan me onbekend was gebleven? Ik had het me niet genoemd onder de redenen, die me tot dien stap hadden gedrongen. Maar een reden is het zeker geweest.

En onzacht werd ik aan mijn eigen kleine zelf herinnerd, toen ik hem al den eersten dag tegenkwam. Ik liep effen door. Hij was met een clubje, en de aanwezigheid van anderen gaf mij een kalm overzicht. Dien dag leerde ik, iemand niet te zien en hem toch scherp op te nemen: ik zag zijn plotseling zwijgen, terwijl de anderen praatten: ik zag ook: het afwenden — ineens — van het bekende gelaat.

Een slag was dit niet meer. Slechts een droevige verwondering. Wel was die oude droom vergleden, en wel was ik zelve nietig in die blindheid voor den nieuwen, benepen strijd.

Maar nu had ik de wapens in mijn studie gevonden. Te komen en te leeren van hen, die de besten waren in den lande, gaf me een ruimer geestesleven, dan waarvan ik ooit nog had gedacht. Had aanvankelijk de studietijd, die nu begon, mij de laatste stap geschenen van mijn werk, nu begreep ik, dat hier iets ging beginnen, waarvoor mijn heele leven niet genoeg zou zijn. Ik zag naar die mannen, allen zonder uitzondering van een ontroerende bescheidenheid, spreken van en werken voor het kleine deel van hunne wetenschap; hoe ze elk zegden, wat het hunne, maar vooral, wat het werk van anderen was, hoe zij al hun tijd, hun ontspanning, ja een deel van hun eigen geluk over hadden voor de wetenschap, die zij dienden als nederige priesters.

En dan ik, met mijn kleine liefde en mijn kleine leed! Met mijn schamele hunkering naar een verdroomd verleden, met het al te kinderlijk gelooven in een zegen, dien ik daar nooit vinden zou?

Hier was geen tijd meer tot zelfinkeer. Aanpakken gold het; en zelden werkten meisjes met zulk een toewijding voor het vak om het vak! Die liefde voor de studie om haar zelf: het was een openbaring. Iets van de ideale worsteling om waarheid begon in mijn denken te kiemen.

Had ik vroeger al mijn opgegeven taken nauwgezet en ijverig, plichtmatig afgewerkt — juist als de echte meisjesstudente, die vlijtig is en nauwkeurig — terwijl ik al mijn geestesleven richtte op het onverwonnen leed, nu was het of mijn leven zich vaster ging richten op het werk alleen. Ik begon te arbeiden met mijn ziel. En daarna ging alles veel gemakkelijker. Wie met liefde werkt, dien geeft het werk een rijke tegengave. Sprak ik vroeger van belangstelling, nu werd alles heerlijk. Wat ik veel had verzuimd! Nog altijd moest ik gronden leggen en uitbreiden; maar er rees iets op uit de oude kennis, en ik kon gaan bouwen.

Doordat ik al wat ouder was toen ik aankwam, had ik het leven van de meisjesstudente, dat zich juist toen in nieuwe vormen goot, niet mee-

gemaakt. Maar met mijn studiegenooten zocht ik contact, gretig opnemend van hun werk en hun inzichten; me verwonderend hoe moeilijk mijn omgangstaal, en hoe stroef mijn vormen waren geworden! Want zoo was ik toch eigenlijk nimmer geweest.... En weldra werkte ik niet meer met de enkele meisjes alleen. Van boekenleenen werd het kennismaken, werd het samen bespreken wat er te doen viel; zelfs kwamen wij ertoe om zelfstandig, o, zoo aarzelend, te zoeken naar wat er nieuws gebeurde op ons gebied. Ik kwam in een clubje, ik raakte in 't bestuur; en eindelijk werd aan ons troepje, dat een frissche werkkraft en een brandende belangstelling had, een aparte nauwere omgang met onze hoogleeraren geboden.

En toen bij een studentenfeest de gelegenheid open stond, nam ik het, nu geheel zonder vrees, ook aan, om in mijn functie — wat is dat gewichtig onder studenten! — een feest mee te maken, en zoo ook nog eens in aanraking te komen met het echte studentenleven. Ik zag daar totnogtoe op neer als een oudere en wijzere; het gedoe van al die jongens en meisjes leek me kinderlijk en opgeblazen.

Met een lachje van superioriteit was ik de groote zaal binnengetreden. Het was als een hoffeest, zoo plechtig en statig; maar ongenaakbaar hoog schreed ik voort. Wij bogen en wisselden noodeloze woorden; wij verspreidden ons en fluisterden onbelangrijke nietigheden tegen kennissen en halve kennissen; het was een mengeling van vroolijken danskout en officieele voorstellingen. Zoo stond ook ik te praten in een groepje, en ik besprak een dans, en er was een vormelijk beweeg; en het oogenblik kwam in de roezige feestverlichte zaal tusschen de kleurige meisjes en de vroolijke en plechtige jongensgezichten....

Hij en ik, door een onverschilligen derden bijeengebracht, onze eigen namen naar elkaar toegezegd.... een woordloze buiging.

Hebben we elkander in het aangezicht gezien? Schetterde daarna de muziek zoo hevig? Werd er zoo onecht gelachen en zoo wild gedanst?

Ik heb hem niet meer gezien. Aangezeten heb ik aan een der feesttafels; en gepraat en gelachen als anderen. Ik ben geestig geweest en boeiend; ik was het middelpunt van die groep. Ik leidde de gesprekken, ik wist te lokken en uit te lokken. Ik heb hem niet willen zien.

Na afloop werd er gedanst. En al lachte ik mezelf uit om mijn dwaze kuischheid, dansen kon ik niet. Geen armen van een vreemde om mij heen, geen blijde rhythmiek op de meesleepende overbekende klanken.

Vroeg ging ik naar huis. Ik meende, dat ik alleen ging. Een aardige, nog zeer kinderlijke jongen bracht me, het werd met het afscheid pas werkelijk voor me. Haastig bedacht ik eenige woorden, die mijn zwijgen moesten vergeven. Hij wees ze glimlachend af, — fijnvoelend kind, dat het leed aanvoelde, maar het niet peilen kon.

Peilen? ik peilde het zelve niet!

Ik werkte weer. Het duurde enkele dagen voor de gewende sleur van ijzeren zelfbedwang — want zulk werken is, altijd, zelfbedwang! — mij weer gevat had, maar toen nam de wetenschap mij weer op en leidde mij. Zag mijn leermeester, fijnvoelend menschenkenner als hij was, zooals hij een onzer grootsten was in alles, dat ik iets noodig had, om mijzelve weer op te bouwen? Rijk waren de gaven, die hij mij schonk. Hoe vaak kwam ik bij hem met mijn vele vragen, die voor hem de vragen moeten zijn geweest van een kindje, dat praten leert: onvermoeid en dwarsdooreen — en zijn vaste hand leidde mij. Had ik het juist zoo noodig, of dwong hij me aan zijn hand den weg te vinden?

Hij ontving me in zijn huiselijken kring, waar ik al de liefde vond die het eenzaam kamerleven mij had doen ontberen. Zijn vrouw, zwak van lichaam, maar sterk van geest, had voor mij het volmaakt moederlijke van de moeder, die verleerd heeft te vragen naar het waarom, doch enkel liefde geeft. Zij droeg met een bewonderenswaardige vastheid het lot, de vrouw te zijn van een groot man; de vrouw die nimmer eischt maar altijd geven moet terwille van een wetenschap, die zij nooit bereiken kan. Soms zag ik ook de kinderen, vreemd in dit huis, hun eigen nieuwe wegen gaand; waar geen van hen in den vader den leidsman vond, die hij voor zijn leerlingen was.

En toen ik zoo het grootere leed zag van het echte leven, wist ik weer het eigen leed klein en onwaardig. En beschaamd vroeg ik mij af, hoe dat gekomen was, dat ik mij zooveel jaren had laten leven in die eene begoocheling?

Ik leerde te snoeien en te snijden aan dat bedorven zieleleven, en ik redde het echte naar mijn beste weten. Dat dit weten maar klein en ontoereikend was, leerde ik toen juist op een pijnlijke wijs.

Mijn leermeester had me een vraag gedaan, een onderzoek gegeven. Trotsch, juichend om dit vertrouwen, was ik begonnen. Ik zette alles terzij, om dat naar behooren te doen; een geringe wederdienst voor de groote rijkdommen die ik had ontvangen.

Laat ik niet in kleinigheden treden. Ik kon het niet. Ik zag de moeilijkheden, maar vermeesterde ze niet. Dag aan dag trachtte ik het anders aan te grijpen. Maar overal reikte ik tot een nevel, waar geen eigen inzicht mogelijk was.

Dan, ten slotte is het nog wel gegaan, ik kon het wel af werken, maar de allesoverheerschende eenheid, de vaste greep, die had ontbroken. Mijn werk was middelmatig.

En toen het eenmaal af was, en ter publicatie opgenomen, — mijn eenige en weinigzeggende werk van wetenschap — toen had ik mij teruggetrokken. Ik zou voortaan loopen het gewone paadje van iedereen, en tevreden zijn als ik, zoo, goed ging. Zelf zou ik nooit iets in de wereld van wetenschap beteekenen; ook daar ging ik met leeg handen.

Maar hoe dan met dit leven, dat toch zijn waarde moest hebben, zijn geringe waarde als alle levens, even veel en even weinig?

De laatste strijd deed mij werkelijk peilen, wat dit alles mij was. Die oplossing kwam van buiten af en bracht me de onvermoede klaarheid.

Er was een oudere studiegenoot die mijn gedachten naar een heel andere toekomst bracht. De oude, de eenige toekomst, die me al spoedig in eenvoudige woorden geboden werd. — Tevoren had ik al iets gevoeld van een verjonging; van de aanraking, even, van een lichter wereld; en soms had ik me laten drijven als met geloken oogen, in een verlangen naar rust.

Ik wist vooruit al, dat dit aanbod komen ging, ik had vooruit bedacht, dat dit misschien voor mij het beste was; en . . . ik aarzelde.

En ofschoon het me ergerde, heftig, zoodat ik verachting voelde voor mezelf om den dwazen slagboom dien ik neerwierp, vroeg ik, als een ouderwetsch meisje van honderd jaar geleden, bedenktijd.

Op een avond, een nooit te vergeten avond in October, vocht ik met mijzelve door de mist tot klaarheid. Of dit onbevredigende, nuttelooze leven, met de knagende smart van een verleden verdwazing, — of dan wel de stille kracht eener rijke taak, van een lieven plicht, van, misschien, een nieuw geluk . . . En de domme kracht waarmee mijn ziel het eerste koos!

Wilde ik dat dan, 't oude vegeteeren en dwaas gestudeer voortzetten? Neen, dat wilde ik niet! Ik wilde vrouw zijn; volkomen worden; verlost worden uit de halfheid van een meisjeswereld, die slechts de afschaduwing gaf van werkelijke zorg en werkelijk beleven; verlost uit de halfheid van een wetenschap die me niets te bieden had, wyl ik haar niet bereiken kon. En: verlost van den dwang dier oogen die mij niet meer dwongen nu, maar wier eerste lichten naar mij . . . me nog bevangen hield.

Wat bewoog me tot die koestering van een verwelkte plant? Ik had mij toch eens afgewend; ik had niet meer gestreeld de vernederende herinnering; ik had eerlijk gestreden en gewerkt en de wreede teleurstelling van mijn sterven moedig gedragen. Was dat dan niet ziekelijk, onnatuur, walgelijk, dat achteromzien naar de eerste ontmoeting van mijn onervaren meisjesziel? Ik trachtte te verachten, te vertrappen, wat het heiligste in mijn leven was geweest. Maar ik was in te goede leerschool gegaan en het beste liet zich niet vernederen. Want met ontroerende beschaming wist ik, dat, nog altijd, dit het beste was. Ik kon het betreuren, ik kon er om glimlachen. Maar hij was het nog: was nog de eenige; en die breuk in mijn leven mocht ik geen ander bieden.

De stap viel mij moeilijk. Het scheen mij een dam, dien ik opwierp over het eenige pad, dat voor mij nog naar het leven terug voerde. Alsof ik voortaan altijd gaan zou op een zijweg.

Is het mogelijk, dat mijn leermeester die mij meer was dan dat, die een vader was en een vriend, ook dit heeft gelezen op mijn verslagen gelaat?

Ondanks de teleurstelling die ik hem bereid moet hebben door mijn al te hoog reiken en het falen daarna, hielp hij mij verder. Hij zocht voor mij een ander spoor, waarheen hij me wel leiden kon, maar niet voorgaan. In een bijvak, bescheiden maar rijk als alle kunst, vond ik mijn afgebakend arbeidsveld. Velen gingen dien weg, maar dat deerde mij niet meer: ik kende immers de groote wetenschap en wist dat die niet voor mij was.

Maar ook vond ik de schoone dingen in het leven die mij wiegden en mijn brandende wonden heelden. Zuiver omlijnen kan ik niet, wat het is geweest; maar in al het schoone heb ik het gevonden, in alles wat het verhevene was, in al wat het beste was in mij en vooral in anderen.

In alle streven omhoog, in elk nederig buigen;... want daar waar het hoogste is, daar is het oneindig mededoogen dat alle leed verstilt.

Ik denk, dat mijn gelaat sprekend is geweest en de uitdrukking van mijn innerlijk voelen. Want na den nacht, waarin ik dit laatste doorleden had en gekomen was tot de volkomen rust, deze rust waarvoor geen woorden te vinden zijn, toen — het verhaal is banaal en eentonig — toen ben ik hem tegengekomen. We zagen elkaar aan; zonder angst en zonder verlangen; hij groette en ik groette weer.

In dien eenvoudigen groet was alles verlopen: de spanning van 't onuitgesproken verleden was heen.

Mijn kind — ben je als ik toen? Trouw aan de simpele rimpeling, die je gemoedsleven doortrilt? Mocht ik je kunnen bewaren voor 't eenvormig treuren om een verkeerd begrepen gevoel — of zul je, zooals de jeugd nu eenmaal is, wenschen zoo trouw te zijn.... trouwer nog, als het kan.

Maar neen.... je bent jong en in je oogen weet ik een andere vraag: en je durft haar niet doen, bang.... niet om mij, maar bang voor het antwoord!

Je bent zelfs zoo jong, dat je niet meer mocht kennen den man dien ik hier heb herdacht in dankbare vereering; den man die mij gesteund heeft, zooals ik jou zou wenschen te steunen. Maar hij is heengegaan voor jij kwam.... of heb je het al begrepen, dat hij je grootvader is geweest?

